

JAN A. M. SNOEK
Az alluzív módszer¹

A szabadkőművesség alapvetően két módszer – a beavatási és az alluzív –, illetve három szimbólumcsoport – az építés, a fény és a középpont – kombinációja. Önmagában ezen elemek egyike sem tekinthető specifikusan a szabadkőművességhez tartozónak, de a kombinációjuk igen. Az alábbiakban kizárólag az alluzív módszerről lesz szó. Beavatási módszeren azt értem, hogy a szabadkőművesek legfontosabb befogadási szertartásai minden fokozatnál rendelkeznek a beavatás ismérveivel,² ugyanakkor összes szertartásuk alkalmazza az alluzívnek nevezett módszert. Tudomásom szerint előttem egyedül Piet Pott szentelt figyelmet ennek a módszernek szabadkőműves kontextusban, három publikációjában.³

MÍ AZ AZ ALLUZÍV MÓDSZER?

„Allúzióval élni” annyit tesz, „utalni valamire”, „vonatkoztatni valamire”. Így tehát az alluzív módszer a szövegek kétértelműségén nyugszik, mint ahogy a szimbolikus módszer is a szimbólumok kétértelműségén. Egy megjegyzés kívánkozik ide. Az igazi szimbolikus módszert illetően a befogadó nem tolmácsolhatja a szimbólumokat vaktában, a szabad asszociáció kínálta véletlen alapján. Éppen ellenkezőleg! Minden szimbólum korlátozott számú különböző jelentéssel rendelkezik, még ha gyakran nehéz is minden egyes jelentést megfogalmazni. Egy adott szimbólumnak nem minden jelentése alkalmazható a megfelelő helyzetben. A helytálló jelentés vagy jelentések ugyanannyira függenek a kontextustól, mint

¹ Ez a cikk *De allusieve method / The allusive method / La méthode allusive* című cikkem (*Acta Macionica* 9 (1999), 47–70.) némileg lerövidített, franciára fordított változatának fordítása.

² Ide értem az inas és a szabadkőműves mester fokozatát is. Lásd: J. A. M. SNOEK: *Initiations: A Methodological Approach to the Application of Classification and Definition Theory in the Study of Rituals*. Pijnacker, 1987.; Uő: *Inwijdingsrituelen*. = *Thoth* 41 (1990), 5, 221–231.; Uő: *De graad van Souverein Prins van het Rosekruis als Inwijding*. = *Het Rozekruis*, 64 (1990), 2, 45–52.; Uő: *Rituaal voor de graad van Ridder van de Degen en van het Oosten, ingeleid, bewerkt en geannoteerd*. = *Het Rozekruis*, 66 (1992), 3, 46–70, főként: 49. Ezek a szertartásokon túl a szabadkőművességben vannak jelképes és beavatási szertartások is, illetve olyan továbbiak, amelyek két vagy akár három típus kombinációi. A legény fokozatának ritusa a jelképes rítus egyik példajaként említhető. Amikor azt állítom, hogy a beavatási módszer jellemző a szabadkőművességre, azon azt értem, hogy a beavatási fokok foglalják el az első helyet a másik két típushoz képest, történeti és érzelmi síkon egyaránt.

³ P. H. POTT: *De methode van de Koninklijke Kunst*. = *Thoth*, 10 (1959), 4, 73–85.; Uő: *De Leerling Vrijmetselaar*. Den Haag, 1964. 25–30.; Uő: *Traditie en Spiritualiteit*. = *Thoth*, 21 (1970), 1, 4–19. Pott mindig említi példákat is: 1959-ben az „élő kövekből épült” templomot (Ef 2,19–22, 1Pt 2,4–5), 1964-ben a hal/ICHTUS példáját, 1970-ben pedig a holland nemzeti himnusz, a *Wilhelmus* nyolcadik versszakát (vö. 1Sám 16,19; ApCsel 13,13–25). Ez utóbbi példát illetően lásd még: SNOEK 1999, 47–70, különösen: 54–55.

az érintett személyektől. Ez nagyon fontos, és a következő példa jól illusztrálja, mit értünk alluzív módszeren.

Menjünk vissza Néró császár, egy indulatos ember korába, aki mindenkit kivégeztetett, akit csak ellenséges érzülettel gyanúsított meg. Képzeljünk el valahol a római birodalomban két embert, akik egymás mellett ülnek a homokban. Alig ismerik egymást. Egyikük mutatóujjal rajzol valamit a homokba, két görbe vonalat, amelyek mintha egy halra hasonlítanának. Ez az a kontextus [ti. Néró kora, a szerk.], amelyben a szimbólumot rajzolták. Mit jelent? Első megközelítésben természetesen egy 'halat'! Ha egy piaci asztal felett lenne ábrázolva ez a szimbólum, csupán ennyi volna a jelentése. De ez az interpretáció, érthető módon, nem húzható rá az adott kontextusra. Ebben a helyzetben ugyanis teljesen másról van szó.

Mivel egy halnak nincs szemhéja, alvás közben nem tudja becsukni a szemét. Ezért a hal a hellén korban az éberség szimbóluma. Lehetséges tehát, hogy a második ember intésként érti a rajzot: „Figyelem! Fenyegedve és veszélyeztetve vagy!”

De főként a harmadik értelmezés fontos. Görögül a hal „Ichthus”, és ennek a szónak a betűi e görög mondat szavainak a kezdőbetűit adják ki: „Iesus Christos Theou Yos Soter” (azaz: „Jézus Krisztus az Isten fia, a megváltó”). Ha a másik ember keresztény, talán elgondolkodik azon, hogy beszélgetőtársa ezt próbálja neki elmondani: „Én keresztény vagyok, és te?” Egy ilyen üzenetnek csak akkor van értelme, ha a két főszereplő keresztény, és ha a keresztények ezt a jelentést tulajdonítják ennek a szimbólumnak.

E két esetben valószínű, hogy a második ember elsimítja a homokban a halat. Úgy értette az üzenetet, ahogyan módjában állt, de azt senki más nem láthatja. Ha keresztény, hogyan fogja kideríteni, hogy a másik is az-e? Például, ha a kezével egy kereszt alakú mozdulatot tesz, miközben kitorli a rajzot. Ha a másik nem lenne keresztény, ezt nem venné észre, ellenkező esetben azonban kölcsönösen felismerhetik egymást. A két férfi ekkor megölelné egymást, és úgy ismernének magukra, hogy ők testvérek Krisztusban.

Ezzel a példával azt szándékoztam illusztrálni, hogy a szimbólumoknak általában egynél több jelentésük van, de a jelentés helytállósága ugyanúgy függ a kontextustól, mint az információ mennyiségtől és a résztvevők kultúrájától is.

Az alluzív módszer hasonlóképpen működik a szövegekkel kapcsolatban. Egy olyan eljárási módra épül, amely már az Ószövetségben és Szent Pálnál is megtalálható. Sőt, Pál idéz egy szöveget a Tanakhból is – amelyet manapság a keresztények Ószövetségnek, vagy zsidó bibliának neveznek –, s úgy mutatja be a hallgatóságának, mint amelyik analóg jelenlegi helyzetükkel. Majd elmeséli, miként cselekedett Jézus, mit mondott, mi történt vele, ekként pedig bemutatja, hogy ezek a tettek és mondások miként kapcsolódnak a Szentírásban foglalt egyes eseményekhez, s ugyanígy közönsége jelenlegi helyzetéhez. Végül hivatkozik a boldogság reményére is, amelyet a jövő iránt táplálhatunk, egy olyan reményre, amely az általa idézett szövegekre épül. Ez a fajta érvelési stratégia

éppúgy megtalálható a katolikus misén, mint a protestáns istentiszteleten, ahol is legalább két bibliai szöveget olvasnak fel, egyiket az Ó-, másikat az Újszövetségből. Az ezeket követő prédikáció összeköti a két szöveget egymással, de hozzájuk kapcsolja a hallgatóság aktuális, „itt és most” helyzetét is, mint ahogy az ezekből a szövegekből következő eljövendő reményt is, amelyben a hallgatóság vélhetőleg ugyancsak osztozik. Így tehát ez a módszer négy elemen alapszik: 1. az első számú szöveg; 2. a hallgatóság aktuális helyzete, amelyet kapcsolatba hoznak ezzel a szöveggel; 3. a második számú szöveg, amelyet ugyancsak kapcsolatba hoznak az egyes számú szöveggel; 4. a jövőbeli remény, amelyet a két szöveg felidéz. Az ekként létrehozott kapcsolatoknak köszönhetően a hallgatóság számára elérhetővé válik az egésznek az együttese.

Fontos számításba vennünk, hogy a felhasznált bibliai szövegek kombinációinak megválasztása nem önkényesen történik. Épp ellenkezőleg, olyan passzusokról van szó, amelyek sajátos módon, kölcsönösen kötődnek egymáshoz, és ezek a kapcsolatok már régóta ismertnek számítanak. Sok Bibliában jelzik is a konkordanciákat ezen passzusok között. Ha e szövegek kombinációi és kölcsönös kapcsolatai rögzítve vannak, a kombinációkat ismerő személynek nem feltétlenül szükséges mindent felsorolnia. Egyetlen célzás, allúzió elegendő annak megmutatására, melyik két vagy több szöveg együtteséről van szó. Az alluzív módszer segítségével tehát egyetlen szöveget idéznek. Feltételezik, hogy a befogadó felismeri azt, amelyikre utal.

Ezen kívül az idézett szöveg forrását nem explicit módon említik meg: még az sem tisztázott, hogy itt egy idézetet használnak, még ha ez lényeges is egyébként. Magától értetődik, hogy ezeket az idézeteket csak azok ismerik fel, akik ismerik és felismerik a forrásukat, ami azonban nem törvényszerűen a Biblia. A források több könyvből is összeadódnak. A felhasznált források együttesét „hivatkozási korpusznak” nevezem.

Az alluzív módszer mindig több jelentésrétegre vonatkozik. Nemcsak az alkalmazott kifejezés elsődleges jelentése és a közvetlen alluzív jelentés van jelen, hanem – annak a számára, aki fogékony erre – minimum még egy jelentés, hiszen a felhasznált idézet ugyancsak vonatkozik egy másik szövegre: akár ugyanarra, vagy a hivatkozási korpusz egy másik könyvére.

Az alluzív módszer virágkorát a 16. és a 17. században élte. Működtetését a következő séma alapján tudjuk elgondolni. Képzeljünk el egy négy főből álló csoportot. A személy B-vel beszél, C pedig D-vel. A egy alluzív megjegyzést tesz, látszólag B-nek szánva, de B nem érti. Ellenben C-hez eljut az üzenet. C egy megjegyzést tesz beszédpartnerének, D-nek, célozva ezzel egy jelentésre, amelyet A felismer. Innentől kezdve A és C tudják, hogy kölcsönösen felismerték egymás célzását. B és D semmit nem fogtak fel ebből a nyíltan megnyilvánuló társalgás mögé bújtatott dialógusból. Világos, hogy a modern emberek már nem képesek efféle rejtett társalgást folytatni, amelyik a Bibliát, az egyházatyákat vagy a klaszszikus szerzőket használja hivatkozási korpuszként, hiszen többségünk már nem

ismeri eléggé ezeket a szövegeket. Az azonban bizonyos, hogy a szabadkőműveseknek olykor szokásuk maguk között úzni ezt a játékot, a szabadkőműves rituálét hivatkozási korpuszként alkalmazva profán társaságban. Ez igaz azon testvérekre is, akik ugyanannak a magas foknak a tagjai. Ha például ugyanazon „kék” páholyhoz tartoznak, lehetőségük van a magas fokokban felhasznált rituálék szövegeire célozni. A szabály mindig azonos: a szót csak annak szabad felfedni, aki már ismeri. És szórakoztató látni, ki csap le rá.

Most pedig öt konkrét példával illusztrálom az alluzív módszert.

ELSŐ PÉLDA: SALAMON TEMPLOMA⁴

Salamon templomának építésére hivatkozva a szabadkőművesek két bibliai szövegre szoktak implicit módon utalni: Királyok 1. könyve, 5–9, Krónika 2. könyve, 2–7. Ezek a szövegek elsődleges jelentésükkel utalnak a témára. Egy olyan ember számára, aki a zsidó kulturális közegben mozog, e szövegek azonnal felidéznek Ezékiel látomását az új templomról (Ezékiel 40-től). Amikor a templom leméretik, és tökéletesnek találtatik, Isten belép oda, és azt mondja Ezékielnek: „Embernek fia! ezt az én királyi székemnek helyét és lábaim talpainak helyét, a hol lakom Izráel fiai között örökké...” (Ez 43,7.) Ez áll a zsidó hit középpontjában: a szövetség fogalma. „Ha az Úr nem építi a házat, hiába dolgoznak azon annak építői” (Zsolt 127,1), de nem kell félnünk, mivel Ezékiel szövegében megkapjuk Isten ígését, miszerint bent fog lakni a házában közöttünk. Láthatjuk tehát, miként nyújtanak reményt a jövőre nézvést bizonyos, a múltra vonatkozó szövegek. A szabadkőműves szertartásban ezeknek a szövegeknek egyikét sem idézik, egy szövegre céloznak csupán; azonban annak számára, aki megfelelő erudícióval bír, ott a teljes egész. És ez a teljes egész az, ami megadja a jelentést Salamon templomának szimbolikus építésére vonatkozóan.

A keresztény kultúrát ismerő ember számára ezek a Salamon templomának – „az első templomnak” – az építéséről szóló szövegek először is a „harmadik templomra” vonatkozó textusokra utalnak, János evangéliumában (2,19–21.): „Felele Jézus és mondá nekik: Rontsátok le a templomot, és három nap alatt megépítem azt. Mondának azért a zsidók: Negyvenhat esztendeig épült ez a templom, és te három nap alatt megépítéd azt? Ő pedig az ő testének templomáról szól vala.” (Lásd még: Mt 26,61; 27,40; Mk 14,58; 15,29).⁵

⁴ Az eredetiben: „Le Temple de Salomon”. A magyar fordításban a francia szövegben található nagy kezdőbetűs szavak némelyikét, ahol e kifejezések nem hordoznak különleges vagy szimbolikus jelentést, kisbetűs alakkal adtuk vissza. Ezt a változtatást másutt nem jelöljük. (A szerk.)

⁵ Az idézett „templomokon” túl implicit célzások történnek még más építményekre is, így Noé bárkájára (1Móz 6,9–17); Babel tornyára (1Móz 11,1–9); Béthelre (1Móz 28,17–19); egy oltárra (2Móz 20,24–25); a Frigyládjára (2Móz 26-tól; 2Móz 36,8-tól; 4Móz 9,15–23); Zerubbábel temploma (a „második templom”) (2Krón 36, Ezsdrásig; Neh 1–7; Hag; Zak); a megvetett kő vagy szegletkő (Zsolt 118,22; JSir 28,16–17; Mt 21,42; Mk 12,10; Lk 20,17; ApCsel 4,11; 1Pt 2,1–10); az alapítás és építés (1Kor 3,10–17; Ef 2,19–22); Isten, az építő (Zsid 3,4; 11,10); az Új Jeruzsálem (Jel 21,9–22,5). A nagy tudású résztvevő

Láthatjuk, hogy a jelentés első és második rétegének esetében, amelyekre a példák utalnak, a Biblia a hivatkozási korpusz. A jelentés első rétege a zsidó és a keresztény résztvevő számára is a Tanakh, az Ószövetség, míg a második, kiterjedtebb réteg az Újtestamentum kontextusa. Nyilvánvaló, hogy ezt a második jelentésréteget csak olyan személy érzékelheti, aki számára az Újszövetségnek mint olyannak van jelentése. Ő ebből a nézőpontból is képes értelmezni a szöveget, és így azt egy új jelentésdimenzióval ruházza fel, míg másvalaki számára, aki elvetné ezt a dimenziót, ez nem tűnik kötelező érvényűnek. Így tehát az alluzív módszer az arra fogékony résztvevőnek más jelentésrétegeket is kínál, de közben nem bánt senkit. Innen származik e módszer kétarcúsága: a beépült kiegészítő rétegek csak olyan ember számára érzékelhetőek, aki nyitott irántuk (vagy aki kifejezetten keresi is őket); ámde soha nem explicitek annyira, hogy az is kénytelen legyen befogadni őket, aki nem kér belőlük.

MÁSODIK PÉLDA: A LÁNGOLÓ CSILLAG

Második példám nem egy olyan általános fogalmat érint, mint Salamon temploma, inkább egy specifikus szöveget, amely régen a szabadkőműves szertartás részét képezte,⁶ s amelyet Wolson állítólagos leleplezésében találunk meg (1751):

A nappal és az éjszaka e két fáklyáján [ti. a Nap és a Hold] kívül a centrumban még egyet láthatsz, amely lángokat vet, ezt lángoló csillagnak nevezzük, és amely előttünk jár, hasonlatosan ahhoz a lángoszlophoz, amely ragyogásával a népet vezette a sivatagban.⁷

Ha valaki egy kicsit is ismeri a Bibliát, könnyen felismeri az utalást Mózes 2. könyve 13,21-es passzusára: „Az Úr pedig megy vala előttök nappal felhőoszlopban, hogy vezérelje őket az úton, éjjel pedig tűzoszlopban, hogy világítson nekik, hogy éjjel és nappal mehessenek.” De az allúzióknak van további szintje is, hiszen azt, aki jobban ismeri a Bibliát, a szöveg az Ézsaiás könyvéhez (4,5–6) utalja:

Akkor teremni fog az Úr Sion hegyének minden helye fölé és gyülekezetei fölé nappal felhőt és ködöt, s lángoló tűznek fényességét éjjel; mert egész dicsőségén oltalma leszen; És sátor leszen árnyékul nappal a hőség ellen, s oltalom s rejtek szélvész és eső elől.

számára ezen rétegek mindegyike többletjelentéssel bír a Salamon templom építése-téma szempontjából. A fentiek azt eredményezik, hogy ez lesz a szabadkőműves módszer egyik legerősebben alluzív témája.

⁶ Amennyire tudom, Pott ezt soha nem publikálta, de előszeretettel idézte, mint egészen világos példát.

⁷ THOMAS WOLSON [= GEORGE SMITH?]: *Le Maçon démasqué*. Londres [= Arnhem?], 1751. Angol fordítása: *Salomon in all his Glory*. London, 1766, 21.

Ha vizualizáljuk ezt a képet, és elképzeljük a tűzoszlopot lángoló csillag képeiben, meglátjuk a sátrat [*loge*], és felette a lángoló csillagot.⁸ A kép önmagáért beszél, s egy zsidó hitű testvér számára itt vége is a dolognak.

Am egy keresztény testvérnél az allúzió újabb szintre lép, hiszen amikor Ézsaiás könyvéhez érkezőnk, ő azonnal az Újszövetségben található párhuzamokra gondol. Ebben az esetben természetesen a Máté 2,1–12-re, a keleti bölcsek történetére, akiket egy csillag vezet, hogy megtalálják Jézus szülőhelyét; illetve a Lukács 2,1–20-ra, a pásztorok históriájára, akik a gyermek Jézusra egy jászolban lelnek rá, „mivelhogy nem vala nékik helyök a vendéglátó háznál”. A lángoló csillagból betlehemi csillag lett, a sátor pedig a betlehemi jászol szimbóluma.

És ez még nem minden, mivel ez a kép a Biblia utolsó fejezetének egy textusát is felidézi: „Én, Jézus... vagyok... ama fényes és hajnali csillag” (Jel 22,16). Így tehát a lángoló csillag Krisztus szimbóluma lett, a páholy pedig Új Jeruzsálem szimbóluma. Ezt az interpretációt alátámasztja Ézsaiás szövege is, hiszen a Végnapok prófécijából vették, amelyik Isten képét hivatott felidézni, a választott Nép Igazainak védelmezőjeként, akiket meg fog menteni a bűnösök elpusztításakor.

Láthatjuk, hogy az allúziós módszerben megvan a lehetőség arra, hogy a szövegek egy egész láncához vezessen el, amelyek mindegyike újabb és újabb jelentéseket tesz hozzá az idézett szöveghez.

HARMADIK PÉLDA: EGY SZABADKŐMŰVES MESTER ELVESZETT SZAVAINAK NYOMÁBAN

Az egyik leggyakrabban visszatérő téma minden rítus magas fokú jelöltjének számára: a szabadkőműves mester elveszett szavainak keresése és megtalálása.⁹ A mesterfokhoz tartozó szertartások tartalma alapján ez egyáltalán nem magától értetődő. Mint ahogy azt máshol jeleztem,¹⁰ e szertartás során a jelölt Hiram Abiffal azonosul, aki önmagát Jehovaként leplezte le. Vagyis a jelölt egyben azonosul Jehovával is, így tehát ismeri a Nevét, amely a régi mesterszóval azonos. Ezért is mondhatta Prichard a mesterfoknak szentelt résznel: „K[érdés]. Mi vészett el, s mit találtak meg most ismét? F[elelet]. A szabadkőműves mester Szavát.” [Az én kiemelésem J. A. M. S.]¹¹ De ha ezt az elveszett szót megtalálták a mesterfokon, miért keresik ismét és bukkannak rá újra oly sok magas fokban? Az egyik lehetséges válasz szerint a keresztények a „szót” – és az „elveszett szót” is – nem

⁸ A francia 'loge' szó egyszerre jelenthet 'sátrat', 'templomot', 'páholyt' is – ennek az egybeesésnek a továbbiakban jelentősége lesz. (A ford.)

⁹ Például a Királyi Boltív és a Modern Francia Rítus, illetve az Ősi és Elfogadott Skót Rítus Rózsakeresztes fokozata.

¹⁰ Lásd: J. A. M. SNOEK: Retracing the Lost secret of a Master Mason. = *Acta Macionica* (1994), 5–53.; Uő: On the Creation of Masonic Degrees: A Method and its Fruits. In: A. FAIVRE, W.J. HANEGRAAFF: *Western Esotericism and the Science of Religion*. Leuven, 1998, 145–190.; Uő: The Evolution of the Hiram Legend in England and France. = *Heredom* 11 (2003), 11–53.

¹¹ D. KNOOP, G. P. JONES, D. HAMER: *The Early Masonic Catechisms*. Manchester, 1943, 118.; 1963, 168.

csupán „Isten héber Nevére” vonatkozó allúzióknak tekinthetik. Nyilvánvalóan Szent János Evangéliumának elején kell keresgelnünk a megoldást: „Kezdetben vala az Íge, és az Íge vala az Istennél, és Isten vala az Íge. ... És az Íge testté lett és lakozék mi közöttünk” (1Jn 1,1.) Másképp fogalmazva, egy keresztény számára a „szó” értelmezhető Jézus Krisztusra való utalásként is. Azonban így már a „szó” elvesztése nem csupán Hiram Abif halálához, hanem Krisztuséhoz is elvezethet. Így tehát Hiram Abifot könnyen interpretálhatjuk Krisztus szimbolikus megjelenítéseként is, amint ez számos magas foknál meg is történik.¹² Az „elveszett szó” ekként Jézusra utalhat halála és feltámadása között. Hiram Abif újabb eltemetése Krisztus feltámadásának szimbólumává válik. Az „elveszett szó” keresése Krisztus keresése lesz, míg megtalálása a feltámadt Úr megtalálásával egyenértékű.

Ezért nem meglepő, hogy mostani példánk, az ezen magas fokon megtalált „szó” csak ritkán jelenti Jehovát, s gyakrabban az INRI-t. A „kék” szabadkőművességben ez nincs megmagyarázva. Nem is sértődhet meg rajta senki. Viszont akik felismerik – például, mert ez már világosan kiderült számukra a magas fokra történő beavatásuk során – ebben a „kék” szabadkőművesség rituális élményének gazdagítását láthatják. Ahogy láthattuk, az alluzív módszer egy kiegészítő jelentésréteget kínál azoknak, akik ezt értékelni tudják, anélkül viszont, hogy ez bárkit zavarna.

NEGYEDIK PÉLDA: A PÁHOLYT TARTÓ HÁROM PILLÉR

Az előző három példában a hivatkozási korpusz kizárólag a Biblia volt. De nem ez az egyetlen lehetséges forrás!¹³ Jonathan Z. Smith¹⁴ Ernst Curtiusra hivatkozva állítja, hogy a klasszikus mű imitálható, hogy egy klasszikus mű imitációjával kezdünk elérni egy bizonyos szintet, illetve hogy a Biblia kevésbé könnyen imitálható, mint az egyházatyák. A 17. században főként az egyházatyák szolgáltak támaszul az alluzív módszer alkalmazásához, és csak a 18. század folyamán kapott elsődlegességet a Biblia.

Régóta úgy sejtem, hogy az eredeti szabadkőműves rítusok hivatkozási korpusza nem csupán a Bibliára korlátozódott. Körülbelül három éve ennek véletlenül bizonyítékára is leltem T. C. Skeat *Irenaeus and the Four-Gospel Canon [Irénéusz és a négy Evangélium kánonja]*¹⁵ című cikkében, amelynek tárgya Szent Irénéusz

¹² Például a Restituált Skót Rítus 4. fokozata (Szent András Skót Mestere), a Svéd Rítus 10. fokozata (Szent András Testvér), és a Konstantin Vörös Kereszt Rend Szent János Evangélista Lovagi fokozata.

¹³ Ezt a példát itt publikáltam: À propos de l'origine de 3 éléments fondamentaux du degré de l'Arche Royale. = *Grand Chapitre de la Sainte Arche Royale de Belgique; Réunion Annuelle, 19 Avril 1997*, 23–33, különösen: 23–29.

¹⁴ J. Z. SMITH: *Canons, Catalogues and Classics*. In: A. VAN DER KOOIJ, K. VAN DER TOORN (Eds.): *Canonization & Decanonization*. Leiden, 1998, 295–311, részben: 305.

¹⁵ *Novum Testamentum*, 34 (1992), 2, 194–199.

híres *De Heresia [Az eretnekség ellen]* című műve. Ez a rész azt mutatja be, miért négy evangélium van, sem több, sem kevesebb. Idézem:

11.8 Nem lehet ennél nagyobb, vagy kisebb számú Evangélium. Mivel a világnak is négy tartománya van, ahol élünk, és négy fő szélirány, és mivel az Egyház az egész földön elterjedt, és ott van neki oszlopol és támasztékul az Evangélium és az Életszellem, természetes, hogy négy oszlopa van, amely minden irányból romolhatatlanságot áraszt, és életet ad az embernek. Ebből következik, hogy az Ige, a Világmindenség Mesterembere, aki a Kerubok fölött trónol, és minden dolgok tartója, amikor megmutatkozott az embereknek, négyszeres formában adta nekünk az Evangéliumot, amelyet azonban egyetlen Szellem tart.¹⁶

Két dolgot érdemes észrevenni ebben a szövegben, ebből az egyik Isten megjelölésére az „Ige, a Világmindenség Kézművese” („Omnium Artifex Verbum”). Kevésbé váratlan, mint ahogy azt hihetnénk: azon kívül, hogy megtalálható Mózes 1. könyvében és János evangéliumában, „a mindenség építőmestere” kifejezés Platónról származik,¹⁷ azt pedig tudjuk, hogy mennyire népszerű volt a görög filozófus az egyházatyáknál. Számunkra most az az igazán fontos, hogy a kifejezésre a 18. századi szabadkőművesek is felfigyeltek.

A másik figyelemre méltó kép a négy oszlop által tartott templomé. Talán ez kötődik a szabadkőműves szövegek jól ismert mondatához is: „Min nyugszik a ti Páholyotok? Három Oszlopon, amelyek a Bölcsességet, az Erőt és a Szépséget jelentik.”¹⁸ Az első általam ismert dokumentum a Dumfries MS. No. 4. 1710-ből: „K[érdés]. – Hány pillér van a páholyotokban? F[elelet]. – Három. K[érdés]. – Melyek azok? F[elelet]. – A szögmérő, a körző és a Biblia.”¹⁹ Ez a szöveg minden bizonnyal elszigetelt esetnek számít, és nem jelöli meg pontosan, hogy a páholy oszlopokra lenne alapozva, sem hogy azok tartanak. Ámde mégis! Prichard 1730-as *Masonry Dissected*je [*Fölboncolt kőművesség*] óta ez a dialógus klasszikussá vált. Prichard szerint: „K[érdés]. – Mi tart egy páholyt? F[elelet]. – Három nagy oszlop. K[érdés]. – Melyek azok? F[elelet]. – Bölcsesség, Erő és Szépség.”²⁰ És ugyanez a formula található meg az összes későbbi angol és francia katekizmusban.

Érdekesen alakul ez aztán Angliában 1760-ban. A *Three Distinct Knocks*ban [*Három elkülönülő koppantás*] ezt olvassuk:

¹⁶ IRÉNÉE DE LYON: *Contre les Hérésies*. Livre III. Édition critique par ADELIN ROUSSEAU et LOUIS DOUTRELEAU, S. J. Tome II, Texte et Traduction. Paris, 1974, 161–163.

¹⁷ *Timaios*, 28c–29a; 6, 30b és 7, 33a–b.

¹⁸ WOLSON 1751, 82. – A korabeli forrásokban a kis és nagy kezdőbetűs szóhasználat ugyanazon kifejezések esetében ingadozó; ezt a jellegzetességet megtartottuk. (A szerk.)

¹⁹ KNOOP–JONES–HAMER 1943, 56; 1963, 62.

²⁰ *Uo.*, 1943, 112; 1963, 162.

Mester:²¹ – Mi tartja az Ön Páholyát?

Felelet: – Három nagy Pillér.

Mester: – Hogyan nevezzük őket?

Felelet: – Bölcsesség, Erő, Szépség.

Mester: – Mit jelenítenek meg?

Felelet: – A három Nagymestert, Salamon, Izrael királyát; Hiramot, Tírusz királyát, és Hiram Abifot.²²

Ez az új formula, amely a három pillért és a három legendás Nagymestert azonosítja egymással, szabállyá válik Angliában. Napjainkban megtalálható az *Emulation* rítus első fokozatához tartozó tápiszon. Itt kénytelenek vagyunk emlékeztetni arra, hogy Iréneusz úgyszintén személyekkel azonosította az oszlopokat, mégpedig a négy evangélistával.

Az ősi és új katekizmusokban a három pillérre vonatkozó kérdéseket minden esetben mások is követik, amelyek a páholy formáját feszegetik. Az 1745-ös *L'Ordre des Francs-maçons trahis [Elárult szabadkőművesek rendje]* szerint:

K[érdés]. – Milyen a Páholy formája?

F[elelet]. – Egy hosszúkás négyszög.

K[érdés]. – Milyen hosszú?

F[elelet]. – Nyugattól Keletig [tart].

K[érdés]. – Szélessége?

F[elelet]. – Déltől Északig.

K[érdés]. – Magassága?

F[elelet]. – A Föld felszínétől az Égig.

K[érdés]. – És a mélysége?

F[elelet]. – A Föld felszínétől a középpontig.

K[érdés]. – Miért így válaszol?

F[elelet]. – Hogy az ön értésére adjam: a szabadkőművesek az egész Földön mindenfelé szét vannak szórva, és ugyanakkor összességük Páholy formát alkot.

K[érdés]. – Mi fedi a Páholyt?

F[elelet]. – Egy égi baldachin, telehintve arany Csillagokkal.²³

Ez a leírás természetesen igen közel áll Iréneuszéhoz, amikor arról ír, hogy „a világnak is négy tartománya van, ahol élünk, és négy fő szélirány, és [...] az Egyház az egész földön elterjedt.”

²¹ A 'mester' szó itt a páholy főmesterére vonatkozik.

²² *Three Distinct Knocks*, 1760, modern kiadása: A. C. F. JACKSON: *English Masonic Exposures 1760–1769*. London, 1986, 106.

²³ *L'Ordre des francs-Maçons trahi*. Amsterdam 1745, 155–156.

Meggyőződésem, hogy a katekizmus e mondatai Iréneusz szövegére utalnak. Ha pedig ez igaz, akkor ez a hivatkozás beleillik a korszak legjellemzőbb hagyományába. Nem gondolom valós problémának, hogy a szabadkőműves szövegek csak három pillérről beszélnek, míg Iréneusz négyről. Először is van egy bibliai szöveg, ahol három személyről van szó, „kik oszlopokul tekintetnek”.²⁴ Ezért aztán talán érdekes megjegyzezi, hogy a *Timaios*szban, abban a dialógusban, ahol Platón a „Világmindenség Kézműveséről” beszél, megjegyzi, hogy a négy meghívottból csupán három van jelen. Szókratész tehát úgy döntött, írja Platón, hogy a többiek kötelessége a negyedik szerepét is betölteni.

Összefoglalásképpen tehát Iréneusznál a teljes világ felett elterülő Egyház képét láthatjuk, amelyet az evangélistáknak megfeleltethető négy oszlop tart. A szabadkőművességben a páholy képét látjuk, amely hasonlóképpen egyetemes, és a Három Pilléren nyugszik, a Bölcsességen, az Erőn és a Szépségen, akik egyúttal azonosak Salamonnal, Hírámmal, Tírusz királyával és Hiram Abiffal. Így tehát az egyház és a páholy nem csupán egy-egy közösségnek, hanem egyszersmind épületeknek is tekinthető. Ebben a minőségében a páholy Salamon templomára irányuló allúzió. És amikor a páholy erre a három, e templom alapítót is képviselő pillérré van helyezve, akkor ez a kép Salamon templomának képére rétegződik.

S ha így bebizonyítottuk, hogy a szabadkőműves rítus – legalábbis az idézett részlet – Iréneusz szövegére utal, már csak azt kell megtudnunk, hogy Iréneusz szövege hivatkozik-e más szövegekre! Márpedig így áll a helyzet, hiszen Iréneusz szövege ekképpen folytatódik:

Így történt, hogy Dávid, aki könyörgött jöttéért, így szólt: „Te, aki az Kerubok fölött trónolsz, mutatkozz meg!” Mivel a Kerubok négyarcú alakok, és az arcuk Isten Fiának tetteit jelképezik. „Az első ezen élőlények közül, mint ahogyan mondvá vagyon, az oroszlánhoz hasonlatos”, ami Isten Fiának az erejét, elsőségét, királyi természetét jelzi; „a második egy fiatal bikához hasonlatos”, ami áldozati papi, és általában papi funkcióját mutatja; „a harmadiknak embe-rére hasonlító arca van”, ami világos módon eleveníti fel emberként való érkezését; „a negyedik egy repülő sashoz hasonlatos”, ami az Egyházra reászálló Szellem ajándékát jelöli. Az Evangéliumok tehát maguk is ezen élőlényekkel vannak összhangban, akik fölött Jézus Krisztus trónol.²⁵

Ebben a részletben Iréneusz – először a történelem folyamán – azonosítja a négy evangélistát és a négy állatot egymással. Úgy teszi ezt, hogy összemossa a Biblia két passzusát, Szent János Jelenéseit és Ezékiel látomását.

²⁴ Gal 2,9. Egyes verziók, Jakab királyé például, a „pillér” [*pilier*] szót használja, mások, mint a Port-Royal-i iskola bibliája (Lemaître de Sacy fordítása) az „oszlop” [*colomes*] szót. („Ceux, dis-je, qui paraissaient comme les colonnes de l’église, Jacques, Céphas et Jean ...”)

²⁵ IRÉNÉE DE LYON 1974, 163.

[L]átám [...] egy királyiszék vala letéve a mennyben, és üle valaki a királyiszékben.

És aki üle, tekintetére nézve hasonló vala a jáspis és sárdius kőhöz; és a királyiszék körül szivárvány vala, és látszatra smaragdhoz hasonló [...]

És a királyiszék előtt üvegtenger vala, hasonló a kristályhoz; és a királyiszék közepette és a királyiszék körül négy lelkes állat, szemekkel teljesen elöl és hátul.

És az első lelkes állat hasonló vala az oroszlánhoz, és a második lelkes állat hasonló a borjúhoz, és a harmadik lelkes állatnak olyan arca vala, mint egy embernek, és a negyedik lelkes állat hasonló vala a repülő sashoz.

És a négy lelkes állat, amelyek közül mindeniknek hat-hat szárnya vala, köröskörül és belül teljes vala szemekkel; és meg nem szűnik vala nappal és éjjel ezt mondani: Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, a ki vala, a ki van, és a ki eljövendő.

És [...] ezek az állatok dicsőséget, tisztességet és hálát adnak annak, a ki a királyiszékben ül, annak, a ki örökkön-örökké él.²⁶

Az Ezékielben pedig ezt olvassuk (rövidített változat):

[É]s íme forgószelel jött [...] nagy felhő egymást érő villámlással, a mely körül fényesség vala, közepéből pedig mintha izzó érc látszott volna ki, tudniillik a villámlás közepéből.

És belőle négy lelkes állat formája tetszék ki [...] És mindeniknek négy orcája vala, és négy szárnya mindenikőjüknek.

[...] És orcájok formája vala emberi orcza, továbbá oroszlán-orcza mind a négynek jobbfelől, és bikaorcza mind a négynek balfelől, és sasorcza mind a négynek hátul.

[...] És vala mintegy mennyezet az állatok feje fölött, olyan mint a csodálatos kristály, kiterjesztve felül fejök felett.

[...] És a mennyezetten felül, a mely fejük felett vala, látszék mint valami zafírkő, királyi székek formája, és a királyi székek formáján látszék mint egy ember formája azon felül.

És látám izzó ércként ragyogni, a melyet, mintha tűz vett volna körül derekának alakjától fogva és fölfelé; és derekának alakjától fogva és lefelé látám, mintha tűz volna. És fényesség vala körülötte, Mint a milyen a szivárvány, mely a felhőkben szokott lenni esős időben, olyan vala a fényesség köröskörül. Ilyen vala az Úr dicsőségének formája, és látám.²⁷

²⁶ Jel 4,2–3, 6–9.

²⁷ Ez 1,4–6, 22, 26–28.

Nem megyek tovább Skeat elemzésében, amelyben Iréneusz szövege és a Biblia közötti párhuzamokat vizsgálta. Számomra ebből most csupán annyi a fontos, hogy a két bibliai szöveg kombinációja egy mentális képet idéz fel: a keresztény és a zsidó templom, illetve a sátor [vagy páholy: 'loge', *a ford.*] mint Isten trónjának, azaz a házának a helye. Ez található az oszlopok tartotta „égi baldachin alatt, telehintve arany Csillagokkal”.

Az persze nem meglepő, hogy Salamon temploma Isten háza, Isten hajléka. A lényeges inkább az, hogy ezen hajlék oltalma alatt található egy mennybolttal – azaz egy boltívvel – fedett hely.

Végkövetkeztetésem tehát, hogy a „három pillér, amely a páholyt tartja”, amint azt az 1730 utáni szimbolikus fokú szabadkőműves szertartásleírásokban olvashatjuk, már a Salamon temploma alatt található boltív képére utaló allúzió. Így vezetik be azt az új témát, amelyet több más, magasabb fokozatnál fejtenek ki bővebben.

ÖTÖDIK PÉLDA: A NAGY VILÁGOSSÁGOK

Egy utolsó példa. A katekizmusok egyik megszokott, több változatban előforduló kérdése: „– Melyik a három Nagy Világosság?” A hagyományos válasz ez: „A nap, a hold és a Mester”. Például Prichard *Masonry Dissected* című szövegében így fogalmaz:

K[érdés]. – Világít valami az Ön páholyában?

F[elelet]. – Igen, három fény is.

K[érdés]. – Mit jelképeznek?

F[elelet]. – A napot, a holdat és a szabadkőműves Főmestert. .

N. B. *A Világosság három falikarra helyezett, magas gyertyatartóból származik.*

K[érdés]. – Miért?

F[elelet]. – A Nap a napot vezérli, a Hold az éjszakát, a szabadkőműves Főmester pedig a páholyát.²⁸

Ezt azonban már az 1727 körül készült Wilkinson-kéziratban is megtalálhatjuk, amely nyílt utalást tesz arra, hogy ezek a fények a „Nagy Világosságok” lennének.²⁹ Ehhez hasonlóan Wolson szövegmagyarázó tábláján ezt találjuk:

Mikor leveszik a kendőt, és Ön kinyithatja a szemét, három nagy világosságot láthat: az első a Nap, a második a Hold és a harmadik pedig az Ön mélyen Érdemes Főmestere, aki ezen a tekintélyt parancsoló széken foglal helyet, hogy megvilágítsa a Páholyt.³⁰

²⁸ KNOOP–JONES–HAMER 1943, 113; 1963, 163.

²⁹ *Uo.*, 1963, 127.

³⁰ WOLSON 1751, 42.

Ezt a leírást minden valószínűség szerint szó szerintinek vehetjük. Picart *Les Free-massons* című metszetén (1736)³¹ tisztán láthatjuk, hogy a Napot és a Holdat a főmester székének támláján gombokkal ábrázolják. Még ma is létezik néhány efféle szék. A Nap és a Hold a tápizra is fel van festve. Továbbá az 1782-es Restituált Skót Rítus szertartáskönyvében ezt olvashatjuk (18. lap):

K[érdés]. – Mit vett észre, amikor ismét megláthatta a Világosságot?

F[elelet]. – Három nagy Világosságot.

K[érdés]. – Mit jelent ez a három nagy Világosság?

F[elelet]. – A Napot, a Holdat és a Főmestert.

K[érdés]. – Milyen viszony fúzi a Főmestert a Naphoz és a Holdhoz?

F[elelet]. – Ahogy nappal a Nap megvilágítja a világot, a Hold pedig az éjszakát, a Főmester ugyanúgy világosítja fel (a páholyt) Tanácsaival és Fényével.

Az 1786-os – 1801-ben nyomtatott – Modern Francia Rítus szertartásszövegeiben (*Régulateur du Maçon*) pedig ezt olvashatjuk:

K[érdés]. – Mit vett észre, amikor ismét megláthatta a Világosságot?

F[elelet]. – Láttam a Napot, a Holdat és a Páholy Főmesterét.

K[érdés]. – Milyen viszony fúzi a Főmestert ezekhez az Égítetekhez?

F[elelet]. – Ahogy a Nap a nappalt vezérli, az éjszakát pedig a Hold, a Főmester ugyanúgy vezeti a Páholyt, hogy megvilágosítsa.³²

Ám itt e három világosságot már nem nagy világosságoknak hívják. Ha most megnézzük az Ősi és Elfogadott Skót Rítus szertartásaiban, melyeket az 1812 körüli *Skót rítusú szabadkőművesek útmutatójában* [*Guide des maçons écossais*] találunk, ezt olvashatjuk:

K[érdés]. – Amikor ismét világosság lett, mi ütötte meg a szemét?

F[elelet]. – Egy Biblia, egy szögmérő és egy körző.

K[érdés]. – Mit mondtak Önnek, mit jelentenek ezek?

F[elelet]. – A szabadkőművesség három nagy világosságát.

K[érdés]. – Magyarázza meg.

F[elelet]. – A Biblia szabályozza törvényünket, a szögmérő cselekedeteinket, és a körző a kellő határok között tart minket az emberekkel, különösen testvéreinkkel szemben.

K[érdés]. – És utána mit mutatnak majd Önnek?

³¹ BERNARD PICART (Ed.): *Ceremonies et coutumes religieuses de tous les peuples du monde*. Vol. 4. Amsterdam, 1736, a 252. oldallal szemben.

³² *Le Régulateur du Maçon*, Hérédom [= Paris], 1801, 39.

F[elelet]. – A szabadkőművesség három fenséges világosságát, a napot, a holdat és a páholy Főmesterét.³³

A Biblia-Szögmérő-Körző hármasa az régi katekizmusokban található meg, például Prichard *Masonry Dissected*-jében:

K[érdés]. – Melyek a páholy egyéb berendezési tárgyai?

F[elelet]. – A Biblia, a Körző és a Szögmérő.³⁴

Az önmagukat Ősieknak [Grand Lodge of the Antients tagjai – *ford.*] nevezők már 1760-ban megfordították a szituációt. Például ezt olvashatjuk az 1760-as *Three Distinct Knocks*-ban:

Mester³⁵ – Amikor ismét világosság lett, melyek voltak az első Dolgok, melyeket meglátott?

Fel[elő]. – Egy Biblia, egy szögmérő és egy körző.

Mester – Mit mondtak Önnek, mit jelentenek ezek?

Fel[elő]. – A szabadkőművesség három nagy Világosságát.

Mester – Magyarázza meg, Testvérem.

Fel[elő]. – A Biblia irányítja és kormányozza Hitünket, a Szögmérő szabályozza cselekedeteinket, és a Körző a korlátok között tart minket az emberekkel, s főként testvérünkkel szemben.

Mester – És mely egyéb dolgokat mutattak meg Önnek?

Fel[elő]. – Három Gyertyát, ez, ahogy mondták nekem, a Szabadkőművéség háromféle másodlagos Világossága.

Mester – Mit jelképeznek?

Fel[elő]. – A Napot, a Holdat és a Szabadkőműves Mestert.

Mester: – Miért, Testvérem?

Fel[elő]. – Ott van a Nap, hogy a Nappalt, a Hold, hogy az éjszakát kormányozza, a Szabadkőműves Mester pedig a Páholyát, legalábbis ezt kellene tennie.³⁶

Az Ősi és Elfogadott Skót Rítus rítusaiban majdnem szóról szóra ugyanezt találjuk, és ennek a szertartásszövegnek jelentős része valóban az „Ősieknél” szertartásszövegein alapszik.³⁷ Itt azt látjuk, hogy a Nap-Hold-Mester hármasa értékét

³³ *Guide des Maçons écossais, ou Cahiers des trois grades symboliques du Rit Ancien et Accepté*. Édimbourg [= Paris, 1812 körül], 32.

³⁴ KNOOP–JONES–HAMER 1943, 112; 1963, 162.

³⁵ A 'mester' szó itt a páholy főmesterére vonatkozik.

³⁶ *Three Distinct Knocks* 1986, 70–71.

³⁷ Lásd: PIERRE NOËL: Les Grades bleus du REAA: Genèse et développements. = *Acta Macionica* 12 (2002), 25–118.; Uő (Ed.): *Guide des Maçons Écossais*, Paris, 2006.

vesztette, a Nagy Világosságtól a Másodlagos Világosságig jutott el, miközben a Biblia-Körző-Szögmérő hármasa a berendezési tárgyak szintjéről az új Nagy Világosságok szintjére emelkedett. Végezetül, az *Emulation* szertartásszövegében egyszerre találjuk meg a *Three Distinct Knocks*-ból származó forma kombinációját „a páholy berendezési tárgyaival”, amely Prichardnál szerepel.³⁸

Vajon ugyanaz-e a jelentése a Nap-Hold-Mester, illetve a Biblia-Körző-Szögmérő hármasnak a „szabadkőművesség nagy világosságaiként”? Vagy, hogy másképp fogalmazzuk meg a kérdést, miért a „Nagy Világosságok” kifejezést használják az ősi szövegekben, miközben még említést sem tesznek a másodlagos világosságokról? Ahhoz, hogy válaszolni tudjunk erre a kérdésre, elemezzük a két formula alluzív értékét! Ehhez elsőként ezt a kérdést kell feltennünk: megtalálható-e a Bibliában a „Nagy Világosságok” kifejezés? A válasz természetesen: igen. Mózes első könyvében (1,16)³⁹ ezt olvassuk:

„Teremté tehát Isten a két nagy világító testet: a nagyobbik világító testet, hogy uralkodjék nappal, és a kisebbik világító testet, hogy uralkodjék éjjel...”

Az első két világosság azonosítása egyértelmű. De mi a helyzet a harmadikkal? Először is, két másik bibliai szöveg is érintett a kérdésben, az első az Ószövetségben, a második az Újszövetségben található, mindkettő az Új Jeruzsálemlről szóló prófécia:

Nem a nap lesz néked többé nappali világosságod, és fényességül nem a hold világol néked, hanem az Úr lesz néked örök világosságod, és Istened lesz ékességed. Napod nem megy többé alá, és holdad sem fog el, mert az Úr lesz néked örök világosságod. (Ézs 60,19–20)

És a városnak nincs szüksége a napra, sem a holdra, hogy világítsanak benne; mert az Isten dicsősége megvilágosította azt, és annak szövétneke a Barány. (Jel 21,23)

És ott éjszaka nem lesz; és nem lesz szükségük szövétnekre és napvilágra; mert az Úr Isten világosítja meg őket. (Jel 22,5)

Itt tehát világosan kiderül, hogy az ősi hármas „Mestere” nem (vagy legalábbis nem kizárólag) a páholy Főmesterére vonatkozik, hanem Istenre. Az is kitűnik, hogy a nap és a hold képei, amelyet a jelölt lát, amikor leveszik a szeméről a kötést, nem az igazi nap és hold, csupán képek, s ugyanígy a Mester (a páholy Mestere) az Isten képására teremtett emberként⁴⁰ csupán a Mester, Isten képe.

³⁸ WALTON HANNAH: *Darkness Visible*. London, 1952, 100 és 112.

³⁹ Vö. Zsolt 136,7–9.

⁴⁰ 1Móz 1,26–27; 9,6.

Az alluzív módszer azonban képes egyszerre több rétegre is vonatkoztatni. Ebben az esetben – az arra fogékony jelölt számára – legalább még egyre. János evangéliuma szerint Krisztus „a világ világossága” (Jn 8,12; 9,5; 12,46), és a világot Krisztus mint Világosság alkotta (1,9–10). Így tehát Krisztus a Szentháromság szerint azonos Istennel, a Világ teremtőjével, akiről Mózes 1. könyvében olvashatunk, ahol is a nap és a hold nagy világosságoknak neveztetnek.⁴¹ Tehát a katekizmusban a kérdésünkre adott eredeti válaszban implicit módon a páholy Főmesterének egyik vonását a Mindenség Építészétől, a Teremtő Istentől, a világot alkotó Krisztustól, a „világ világosságához” hasonlatos Krisztustól vesszük, aki így azonos a harmadik Nagy Világossággal. Természetesen az allúzió e rétege nem számít kötelező jellegű interpretációnak senki számára, de a keresztény kultúrához kötődő testvérek számára számottevő jelentéssel bírhat.

Látjuk tehát, hogy a Nap-Hold-Mester három Nagy Világosságának eredeti fogalma gazdag és világos alluzív értékkel bír. Ha azonban a szabadkőműves módszer e dimenzióját már nem értik, és valódi magyarázatokként kezdik értelmezni a katekizmus kérdéseit és válaszait (és természetesen a rítusok végrehajtásánál elmondott más szövegeket is), ahelyett, hogy mint sugalmazásokra tekintenének rájuk más allúziók irányába, akkor elkezdik megváltoztatni a gondosan megválasztott régi formulákat is, aminek az lesz az eredménye, hogy teljességgel eltűnik a szertartások alluzív dimenziója. A megértés hiánya vezetett ebben az esetben ahhoz az állításhoz, miszerint blaszfémia lenne a páholy mesterére utalni a három Nagy Világosság egyikeként. Ez viszont azt eredményezte, hogy a mestert a másodlagos világosság rangjára fokozták le. Az idők folyamán sokat írtak a Biblia, a Körző és a Szögmérő mint a Szabadkőművesség Nagy Világosságainak értelmezéséről, én azonban hajlok arra, hogy azt gondoljam: ha egy abszolút kezdő inas pártatlanságában még úgy véli, hogy ennek számára nem sok értelme van, akkor igaza lehet. Ez már csak az esemény megtörténte utáni értelmezés.

ÖSSZEGZÉS

Ebben az előadásban az alluzív módszer működésére említettem öt példát. Első példában Salamon temploma Ezékiel látomására vagy a harmadik templomra utalt, egy globális képről volt szó, és kiderült, hogy nem mindig szükséges az Újszövetség használata. A második példában, a tűzoszlopéban bibliai szövegek egész sorozatáról volt szó, ahol jelentés jelentésre halmozódott. A harmadik példában, a mester elveszett és újra fellelt szavának példájában több magas fok alapját fedeztük fel. A negyedik példában, a Három Pillérében úgy tűnt, nem csupán a Biblia, hanem más könyvek is részét képezhetik a referenciális korpusznak. Végezetül az ötödik példában, a Nagy Világosságok esetében azt láttuk, hogyan veszhet el az eredeti megértés hiányában egy gazdag alluzív forma.

⁴¹ A magyar fordításban „nagy, világító testeket” olvashatunk. (A ford.)

Számos további példát is elemezhetnénk, azonban az alluzív módszer működése a fentiek alapján is nyilvánvaló, és bemutatása arra ösztönözhet, hogy újabb allúziókat keressünk a szertartások szövegeiben.

A szabadkőművesek által használt alluzív módszer egy bizonyos fokig általános, azaz elérhető különböző vallásos oktatást kapott személyek számára, feltéve, hogy az alaptéma, Salamon templomának építése, valódi jelentéssel bír a számukra. Ez mindenesetre magában foglalja a zsidókat, a keresztényeket és a muzulmánokat egyaránt. Ezzel egyidejűleg az alluzív módszer akadályozza meg azt is, hogy ez az általános jelleg túl felszínessé váljon.

(Jan A. M. Snoek: La méthode allusive. In: Kris Thys [Ed.]: Mots et signes de reconnaissance. Congrès maçonnique 28-11-2009 – 30 ans GLRB, Grande Loge Régulière de Belgique: Bruxelles, 2010, 74–83.)

Fordította: Földes Györgyi